

Дій за законом, поважай право!

Адвокатура України

ДЕКЛАРАЦІЯ

щодо захисту прав людини
у кримінальному провадженні

Кроки формування Декларації щодо захисту прав людини у кримінальному провадженні

Презентація ініціативи з розробки Декларації в м. Києві

Обговорення тексту Декларації в регіонах

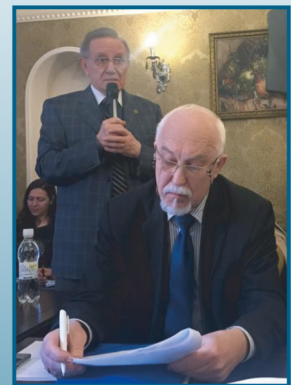
Львів

Дніпропетровськ

Чернігів

Одеса

Рівне

Запоріжжя

АДВОКАТУРА УКРАЇНИ

ДЕКЛАРАЦІЯ

ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

ПРЕАМБУЛА

Враховуючи численні порушення прав людини, які допускаються учасниками кримінального провадження через недотримання вимог законодавства та його недосконалість,

Усвідомлюючи потребу в необхідності проведення реальних змін у сфері кримінальної юстиції та співпраці ключових її інституцій, громадянського суспільства, засобів масової інформації та міжнародних установ,

Прагнучи привернути увагу громадянського суспільства та засобів масової інформації до найбільш поширених порушень приписів кримінального процесуального законодавства, правил професійної етики та поведінки учасників процесу,

Маючи на меті привести правозастосування у відповідність до високих національних та міжнародних стандартів кримінального процесу,

Наголошуючи на фундаментальній ролі адвокатів у забезпеченні захисту прав і свобод людини та здійсненні справедливого правосуддя,

Керуючись Конституцією України, Загальною декларацією прав людини, Міжнародним пактом про громадянські та політичні права, Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, Декларацією основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживання владою, Основними положеннями про роль адвокатів (прийнятими VIII Конгресом ООН по запобіганню злочинам у серпні 1990 року), Кримінальним та Кримінальним процесуальним кодексами України, Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», іншими нормативно-правовими актами, спрямованими на реалізацію та захист прав і свобод людини,

Адвокатура України підготувала Декларацію щодо захисту прав людини у кримінальному провадженні (далі – **Декларація**), яка відображає позицію практикуючих адвокатів України стосовно «правил чесної поведінки» суддів, прокурорів та адвокатів, а також інших осіб.

Декларацію розроблено на основі консультативного процесу між практикуючими адвокатами з усіх регіонів України під егідою Національної асоціації адвокатів України за участю низки професійних об'єднань адвокатів України, зокрема ВГО «Асоціація правників України», ВГО «Асоціація адвокатів України», ВГО «Спілка адвокатів України», Громадської організації «Захист прав людини». Декларацію розроблено за сприяння Проекту ЄС «Підтримка реформ у сфері юстиції в Україні», який впроваджується за фінансової підтримки Європейського Союзу.

РОЗДІЛ I СУД

АДВОКАТИ ДОТРИМУЮТЬСЯ ДУМКИ, ЩО:

1.1. Судді повинні докладати більше зусиль у здійсненні правосуддя відповідно до міжнародних стандартів, закріплених, зокрема, в Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, практиці Європейського суду з прав людини;

1.2. Незалежність та неупередженість суддів необхідно поважати в повному обсязі на практиці. Судді за жодних обставин не повинні піддаватися впливу ззовні, політичному чи іншому тиску;

1.3. Судді повинні виконувати свої професійні обов'язки незалежно та приймати рішення по справі, керуючись тільки законом та дослідженими доказа-

ми. Голови судів не повинні впливати на процес прийняття суддями рішень по справі;

1.4. Судді повинні задовольняти заяви про відвід у разі їх обґрунтування доказами, які викликають сумнів в неупередженості судді;

1.5. Судді зобов'язані уникати позапроцесуального спілкування із стороною обвинувачення або захисту за відсутності іншої сторони. Судді повинні утримуватися від будь-яких дій та поведінки, які могли б поставити під сумнів їх незалежність та неупередженість;

1.6. Судді мають виконувати свої функції, керую-

чись принципом рівного ставлення до сторін. Поведінка судді не повинна демонструвати його позитивне чи негативне ставлення до показань чи інших досліджуваних доказів, а техніка постановки запитань — прихильності чи упередженості до однієї із сторін;

1.7. Судді повинні ставитися з повагою до всіх учасників процесу в усіх випадках. Слова, тон голосу судді повинні бути вираженими. Судді повинні уникати будь-яких дій чи бездіяльності (наприклад, користування мобільним телефоном), які демонструють неповагу до учасників процесу та незацікавленість ходом судового розгляду;

1.8. Судді не повинні піддавати сумніву тактику захисту, якщо вона не суперечить закону та Правилам адвокатської етики;

1.9. Судді повинні надавати стороні захисту достатньо часу для підготовки та здійснення захисту;

1.10. Судді зобов'язані сприяти доступу захисників до матеріалів справ, аудіозаписів судових засідань;

1.11. Суддям необхідно приймати рішення про застосування запобіжних заходів лише за умови доведення прокурором наявності всіх передбачених законом обставин, а у разі їх недоведення — відмовляти в застосуванні запобіжного заходу;

1.12. Судді повинні враховувати, що тримання особи під вартою не може застосовуватися лише з мотиву тяжкості злочину, в якому обвинувачується особа, а час тримання під вартою не є очікуванням вироку;

1.13. Судді повинні визнавати докази недопустимими, якщо вони були отримані з істотним порушенням прав і свобод людини та щодо яких було порушено правила отримання, вилучення, обліку та зберігання. Рішення суду про визнання доказів допустимими або недопустимими повинно бути вмотивоване у всіх випадках;

1.14. Судді повинні ретельно оцінювати висновки експерта відповідно до критеріїв належності та допустимості, а також враховувати, з-поміж іншого, обставини підготовки висновку, кваліфікацію експерта. Жодні преференції не повинні надаватися експертам або їхнім показам в силу роботи експертів у державних спеціалізованих установах чи поза їх межами. Судді повинні оцінювати висновки експерта з урахуванням інших доказів;

1.15. Судді повинні ретельно перевіряти всі обставини укладення угоди про визнання винуватості, щоб встановити її відповідність вимогам закону, добровільність, факт усвідомлення обвинуваченим

наслідків її укладення тощо;

1.16. Судді повинні розглядати справи з належною ретельністю впродовж розумного строку;

1.17. Суддям необхідно вживати відповідних заходів реагування у разі неявки на судовий розгляд прокурора, експерта, свідків, нездійснення пенітенціарною службою доставки до суду обвинувачених, які тримаються під вартою;

1.18. Судді не повинні відкладати розгляд справ, якщо це не є виправданим відповідно до вимог закону або обставин справи. Рішення, що стосуються відкладення розгляду справ, повинні бути вмотивованими у всіх випадках;

1.19. Суддям слід організовувати свою роботу так, щоб справи розглядалися в призначений час, а першочергово здійснювався розгляд справ щодо осіб, які тримаються під вартою, та неповнолітніх;

1.20. При призначенні судових засідань суддям необхідно враховувати час, коли особу буде доставлено до суду, та докладати зусиль, щоб очікування затриманою особою судового засідання було щонайкоротше. Судді повинні враховувати, що в установах попереднього тримання під вартою є встановлені часи видачі їжі, і проводити судові засідання так, щоб ув'язненні не були позбавлені права на харчування;

1.21. Судді повинні підвищувати якість судових рішень та наводити належні, достатні мотиви і підстави ухвалення судового рішення. Судді повинні обґрунтовувати свої рішення лише тими доказами, які були досліджені безпосередньо під час судового розгляду;

1.22. Судді повинні притягатися до відповідальності за порушення кримінального процесуального законодавства при наявності умислу або грубої необережності. Винесення виправдувального вироку, скасування рішення судді судом вищестоящої інстанції, винесення рішення Європейським судом з прав людини про порушення прав людини не повинно слугувати безумовною підставою для притягнення судді до відповідальності;

1.23. Режим роботи канцелярії суду повинен забезпечити можливість подання документів у будь-який час роботи суду;

1.24. Кодекс суддівської етики необхідно деталізувати шляхом розробки коментаря, який повинен слугувати практичним посібником, що визначає основу професійної діяльності судді відповідно до принципів незалежності, неупередженості, верховенства права, вимог національного законодавства та кращих міжнародних практик.

РОЗДІЛ II СТОРОНА ОБВИНУВАННЯ

АДВОКАТИ ВВАЖАЮТЬ, ЩО:

2.1. Працівники органів досудового розслідування та прокуратури повинні докладати більше зусиль задля виконання своїх функцій відповідно до міжнародних стандартів, закріплених, зокрема, в Конвенції про захист прав людини і основоположних

свобод, практиці Європейського суду з прав людини;

2.2. В силу рівності сторін у процесі, сторона обвинувачення не повинна мати привілейованого становища в ході кримінального провадження;

2.3. Прокурори, слідчі повинні невідкладно вноси-

ти відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань;

2.4. Якщо у слідства є наявні достатні докази для повідомлення особі про підозру про вчинення злочину, то сторона обвинувачення не повинна для досягнення своєї тактичної вигоди здійснювати досудове розслідування без висунення такої підозри;

2.5. Сторона обвинувачення має уникати випадків, коли повідомлення про підозру вручається особі безпосередньо перед надсиланням обвинувального акта до суду;

2.6. Прокурори повинні надавати суду конкретні докази щодо необхідності застосування/продовження запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою;

2.7. Слідчий, прокурор не повинні здійснювати тиск на затриманого щодо обрання та залучення захисника. Слідчий, прокурор повинні негайно інформувати центри безоплатної правової допомоги про факт затримання особи;

2.8. Сторона обвинувачення повинна сприяти стороні захисту в отриманні доказів, проведенні слідчих дій;

2.9. Сторона обвинувачення зобов'язана сприяти отриманню стороною захисту належного доступу до матеріалів справи, забезпеченню наявності достатнього часу для ознайомлення з ними та підготовки захисту;

2.10. Стороні обвинувачення неприпустимо здійснювати незаконний вплив, тиск на учасників процесу;

2.11. Прокурори повинні використовувати своє право на оскарження лише у випадках, коли існують обґрунтовані підстави для скасування або зміни судового рішення. Прокурори не повинні користува-

тися своїм правом на оскарження як звичайною практикою;

2.12. Прокурорам неприпустимо оскаржувати рішення суду, якщо за наслідками розгляду справи обвинуваченому суд обрав міру покарання, яку просив прокурор. Прокурори не повинні використовувати своє право на оскарження щодо справ, в яких вони не підтримували обвинувачення у попередній інстанції;

2.13. Сторона обвинувачення повинна дотримуватися розумних строків вчинення процесуальних дій на будь-якій стадії кримінального провадження;

2.14. У разі відмови прокурора від обвинувачення потерпілий вправі підтримувати обвинувачення за обов'язкової участі адвоката як його представника;

2.15. Посадові особи сторони обвинувачення повинні у всіх випадках притягуватися до відповідальності за порушення кримінального процесуального законодавства;

2.16. Прокурори не повинні зазнавати професійних утисків та безумовно притягуватися до дисциплінарної відповідальності у випадку винесення судом виправдувального вироку;

2.17. Сторона обвинувачення повинна враховувати, що права адвоката також впливають із Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»;

2.18. Правила професійної етики та поведінки працівників прокуратури та інших правоохоронних органів необхідно деталізувати шляхом розробки коментарів, які мають слугувати практичними посібниками, що визначають основу їх професійної діяльності відповідно до принципів законності, верховенства права, змагальності, вимог закону та кращих міжнародних практик.

РОЗДІЛ III АДВОКАТ

АДВОКАТИ ДОТРИМУЮТЬСЯ ДУМКИ, ЩО:

3.1. Адвокати повинні неухильно виконувати вимоги кримінального процесуального законодавства, Правил адвокатської етики та більш широко застосовувати у своїй практиці Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, практику Європейського суду з прав людини;

3.2. Адвокати повинні докладати більше зусиль для застосування міжнародних механізмів захисту прав людини, зокрема через звернення до Європейського суду з прав людини, Комітетів ООН, механізмів контролю прав людини в рамках ОБСЄ;

3.3. У своїй професійній діяльності адвокати зобов'язані використовувати всі свої знання та професійну майстерність для належного захисту й представництва прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, дотримуючись чинного законодавства України, сприяти утвердженню та практичній реалізації принципів верховенства права та законності;

3.4. Адвокати повинні виявляти активність при виконанні своїх професійних обов'язків у суді та

використовувати всі незаборонені законом засоби захисту прав та інтересів їхніх клієнтів;

3.5. Адвокати не повинні зловживати у кримінальному провадженні своїми правами та вчиняти дії, спрямовані на зрив процесуальних дій або судових засідань;

3.6. Адвокати зобов'язані протидіяти будь-яким спробам посягання на їх незалежність, бути мужніми і принциповими у виконанні своїх професійних обов'язків, відстоюванні професійних прав, гарантій адвокатської діяльності та їх ефективному використанні в інтересах клієнтів;

3.7. Адвокати не можуть давати клієнту поради, що свідомо спрямовані на полегшення скоєння правопорушення або іншим чином сприяти його скоєнню;

3.8. Адвокати зобов'язані у своїй професійній діяльності виходити з переваги інтересів клієнтів перед своїми власними інтересами;

3.9. Адвокати зобов'язані у своїй професійній діяльності уникати конфлікту інтересів між особис-

тими інтересами, професійними правами та обов'язками перед клієнтом;

3.10. Адвокати повинні зберігати конфіденційність будь-якої інформації, що визначена як предмет адвокатської таємниці;

3.11. Адвокати на постійній основі повинні підтримувати високий рівень професійної підготовки, знання чинного законодавства, практики його застосування, володіння тактикою, методами і прийомами адвокатської діяльності, ораторського мистецтва;

3.12. Адвокати повинні зважати на свої можливості щодо виконання доручення клієнта і зобов'язані відмовитись від прийняття такого доручення, якщо не мають достатньої компетенції для його виконання;

3.13. Адвокати не повинні приймати доручення, якщо результат, якого бажає клієнт, або засоби його досягнення, на яких наполягає клієнт, є протиправними або якщо доручення клієнта виходить за межі професійних прав і обов'язків адвоката;

3.14. Адвокати повинні проявляти в процесі повагу до своїх колег-адвокатів та інших учасників процесу та суду;

3.15. Адвокати повинні мати доступ до усієї інформації, необхідної для здійснення належного захисту свого клієнта. Адвокати повинні мати доступ до відомостей Єдиного реєстру досудових розслідувань;

3.16. У судах, правоохоронних органах, органах та установах пенітенціарної служби необхідно створити умови для реалізації адвокатами своїх професійних прав та обов'язків, у тому числі можливості мати конфіденційне спілкування зі своїми клієнтами;

3.17. Право захисника на конфіденційне побачення з підзахисним повинно гарантуватися у всіх випадках за будь-яких обставин, без обмеження кількості і тривалості побачень. Право на конфіденційне побачення не може обмежуватися жодною із сторін, окрім передбачених законом випадків, коли це стосується питань безпеки;

3.18. Відеофіксація побачень/спілкування адвоката з клієнтом може мати місце за умови її організації у спосіб, який унеможливує встановлення суті розмови. Аудіозапис таких побачень є неприпустимим за будь-яких обставин;

3.19. Під час судових засідань адвокати за жодних обставин не можуть бути примушені спілкуватися зі своїми клієнтами через металеві або скляні загороження («клітки»), окрім випадків, коли це обумовлено міркуваннями безпеки. Адвокати повинні мати в судах можливість конфіденційного спілкування із затриманою особою;

3.20. Адвокати повинні бути належним чином захищені від кримінального переслідування у зв'язку з їх законною діяльністю;

3.21. При вході в приміщення судів, правоохоронних органів, місць попереднього ув'язнення не можуть підлягати огляду документи адвоката і досье адвоката на клієнта;

3.22. Рішення суду про проведення огляду, вилучення речей, документів тощо щодо адвоката повинно містити чіткий і вичерпний їх перелік. Неприпустимо здійснювати проведення, зазначених дій з метою вчинення тиску на адвоката чи його клієнта, збирання доказів, спрямованих на доведення вини клієнта адвоката;

3.23. Неприпустимо вимагати від адвоката додаткових документів на підтвердження його повноважень у кримінальному провадженні, окрім ордеру та свідчення про право на зайняття адвокатською діяльністю;

3.24. Органи та особи, яким направлено адвокатський запит, зобов'язані у кожному випадку надавати адвокату відповідну інформацію. Необхідно забезпечити невідворотність адміністративної відповідальності (незалежно від положень дисциплінарних статутів) за відмову в наданні інформації на адвокатський запит, несвоєчасне або неповне надання інформації, надання інформації, що не відповідає дійсності;

3.25. На реалізацію принципу змагальності сторона захисту повинна бути наділена більш широкими процесуальними правами у випадку, якщо експертний висновок визнано неналежним та/або недопустимим доказом;

3.26. Відповідним представникам органів адвокатського самоврядування повинно гарантуватися право вживати всіх необхідних заходів для захисту прав адвокатів і гарантій адвокатської діяльності. Вони повинні мати повний і конфіденційний доступ до адвокатів на їхню вимогу в будь-який час. Відповідні органи влади повинні здійснювати невідкладне реагування на дії та заходи представників органів адвокатського самоврядування, які здійснюються останніми для відновлення і дотримання прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності;

3.27. Дисциплінарне провадження щодо порушення адвокатом Правил адвокатської етики повинно здійснюватися на засадах прозорості, справедливості та відкритості, відповідно до належних, визначених правових процедур;

3.28. Правила адвокатської етики необхідно деталізувати шляхом розробки практичного коментаря, який слугуватиме практичним посібником, що визначає основу професійної діяльності адвоката відповідно до принципів незалежності, верховенства права, рівності та змагальності сторін, вимог національного законодавства та кращих міжнародних практик.

РОЗДІЛ IV ЗАТРИМАНА ОСОБА

АДВОКАТИ ВВАЖАЮТЬ, ЩО:

4.1. Працівникам міліції, слідчих органів, прокуратури та суду неприпустимо ставитись до обвинуваченої особи як до злочинця, вину якого доведено, а

також вживати звернення або давати коментарі у формі безумовного ствердження про вчинення злочину обвинуваченим;

4.2. Працівникам установ попереднього ув'язнення необхідно враховувати, що тримання під вартою не є відбуванням покарання або очікуванням вироку, а є забезпеченням належного досудового та судового розгляду;

4.3. Суддям, прокурорам та слідчим слід враховувати, що особа вважається затриманою з моменту, коли остання отримала вказівку залишатися поряд з працівником міліції чи іншою посадовою особою у визначеному приміщенні;

4.4. Службова особа, яка вчинила затримання особи, повинна у всіх випадках негайно повідомляти про це центри безоплатної правової допомоги;

4.5. Працівникам установ попереднього ув'язнення необхідно всіляко сприяти ув'язненим в реалізації їх конституційних прав та свобод;

4.6. Судді повинні докладати більше зусиль для здійснення контролю за дотриманням прав ув'язнених осіб, а в разі виявлення порушень виносити рішення щодо негайної перевірки обставин та усунення порушень, приділяючи при цьому особливу увагу захисту від посягань на життя та здоров'я ув'язнених;

4.7. Службова особа, яка вчинила затримання особи, слідчий, прокурор повинні ставитися з повагою до затриманої особи, не допускати висловлювань принижуючого характеру, змушувати визнати вину, застосовувати погрози та силу;

4.8. Працівники установ попереднього ув'язнення повинні бути уважними і не допускати зі сторони обвинувачення тиску на затриману особу;

4.9. Працівники установ попереднього ув'язнення мають докладати всіх зусиль для недопущення застосування катування до ув'язненої особи зі сторони будь-яких осіб;

4.10. Працівники установ попереднього ув'язнення повинні докласти всіх зусиль для вчасного доставлення затриманих осіб на судові засідання та скорочення часу їхнього очікування початку судового засідання в суді;

4.11. Працівники установ попереднього ув'язнення, конвою та суду повинні докладати всіх зусиль, щоб ув'язнені якнайменше часу перебували в спеціальних автомобілях для конвоювання;

4.12. Працівники установ попереднього ув'язнення зобов'язані забезпечити належні санітарно-гігієнічні умови для перебування затриманих осіб;

4.13. Працівники установ попереднього ув'язнення повинні всіляко забезпечувати, щоб особи, які мають захворювання, що передаються повітряно-крапельним та побутовим шляхом, конвоювалися окремо від інших осіб, а місця їх тимчасового тримання та конвоювання були належним чином дезінфіковані;

4.14. Працівники установ попереднього ув'язнення повинні всіляко сприяти, щоб особам, які знаходяться в місцях несвободи, вчасно та у всіх випадках надавалася медична допомога, був забезпечений доступ до належного обстеження та лікування;

4.15. Працівники установ попереднього ув'язнення повинні забезпечити, щоб у дні вивезення затриманих осіб з установи останні не були позбавлені мож-

ливості триразового харчування та були належно забезпечені питною водою;

4.16. Працівники установ попереднього ув'язнення повинні забезпечувати затриманих осіб постільною та натільною білизною, засобами гігієни, взуттям, питною водою, місцями для нічного відпочинку, місцями для підготовки до захисту в суді, в тому числі папером, ручками, конвертами;

4.17. Працівники установ попереднього ув'язнення повинні неухильно виконувати приписи закону щодо негайного звільнення осіб з-під варти в разі, якщо відсутня ухвала про застосування/продовження запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою;

4.18. Працівники установ попереднього ув'язнення зобов'язані сприяти в забезпеченні можливості ув'язненим повідомити адвокату про необхідність побачення;

4.19. Особам, які перебувають у місцях попереднього ув'язнення, повинно надаватися право (в тому числі й під час перебування в стаціонарних закладах охорони здоров'я) на телефонні розмови із захисником без обмеження їх кількості;

4.20. Службова особа, яка вчинила затримання особи, слідчих органів, прокуратури та суду, повинні забезпечити та не перешкоджати негайному допуску адвоката до клієнта у будь-який час доби в разі наявності в нього інформації, що його клієнт піддається катуванню, потребує медичної допомоги або на нього здійснюється тиск;

4.21. В разі звернення ув'язненої особи до посадової особи, судді (незалежно від юрисдикції) за захистом останні повинні докласти всіх зусиль, щоб забезпечити особисту участь ув'язненої особи в розгляді її скарги/заяви;

4.22. Працівники установ попереднього ув'язнення повинні всіляко сприяти та не перешкоджати в реалізації права ув'язненої особи на побачення з рідними;

4.23. Працівники установ попереднього ув'язнення повинні всіляко сприяти та не вчиняти будь-яких перешкод в реалізації права ув'язненої особи на навчання та розвиток;

4.24. Працівники установ попереднього ув'язнення повинні всіляко сприяти та не вчиняти будь-яких перешкод в реалізації права ув'язненої особи на працю;

4.25. Працівники установ попереднього ув'язнення повинні всіляко сприяти та не вчиняти будь-яких перешкод в реалізації права ув'язненої особи розпоряджатися майном, інтелектуальною власністю, якщо рішенням суду це не заборонено;

4.26. Працівники установ попереднього ув'язнення повинні всіляко сприяти дотриманню та забезпечувати таємницю листування ув'язненого зі своїм адвокатом, Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, прокурором;

4.27. Працівники установ попереднього ув'язнення повинні сприяти справлянню релігійних обрядів, відвідуванню ув'язнених служителями церкви та забезпечувати можливість сповіді та дотримання її таємниці;

4.28. Сторона обвинувачення, суд та держава по-

винні вжити всіх заходів для збереження майна затриманої особи;

4.29. Судді, працівники органів правоохоронних органів та установ попереднього ув'язнення за жодних умов не повинні проявляти дискримінацію щодо ув'язнених;

4.30. Суди разом з установами попереднього ув'язнення повинні створювати умови ув'язненим для ознайомлення з матеріалами провадження, прослуховування аудіозаписів судових засідань, відеозаписів, наявних в матеріалах провадження, забезпечувати можливістю робити нотатки як під час ознайомлення з матеріалами провадження, так і під час судових засідань. Суди повинні надавати ув'язненим копії документів, котрі містяться в матеріалах справи, за їх вимогою;

4.31. Утримання обвинуваченого (підсудного) в залі суду у «клітці» повинно бути винятком, а не правилом. Поміщення в «клітку» повинно використовуватися у виняткових обставинах, коли існує реальна і доведена загроза безпеці учасників судового засі-

дання. Обвинувачені (підсудні) повинні мати право на оскарження поміщення їх в «клітку» у всіх випадках;

4.32. Судді, прокурори та слідчі повинні з розумінням ставитися до того, що затримані особи не є фахівцями в галузі права і перебувають в стані стресу, та ретельно роз'яснювати їм їхні права;

4.33. Судді, прокурори та слідчі, працівники міліції повинні більш уважно ставитися до затриманих неповнолітніх осіб та забезпечувати обов'язкову участь адвоката, психолога, педагога в усіх процесуальних діях щодо них;

4.34. Судді та прокурори повинні сприяти участі психолога, педагога, представника служби у справах дітей та кримінальної міліції у справах дітей у судовому розгляді за участю неповнолітнього;

4.35. Судді, прокурори та слідчі, працівники міліції повинні більш уважно з'ясовувати у затриманих осіб, чи є у них неповнолітні діти та інші члени сім'ї, які можуть про них потурбуватися, якщо ні, то вчинити всі необхідні дії щодо захисту прав дитини.

РОЗДІЛ V

ПРОЗОРІСТЬ СИСТЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОСУДДЯ, ДОСТУП ДО СУДІВ

АДВОКАТИ ВВАЖАЮТЬ, ЩО:

5.1. У кожному суді повинні працювати спеціально призначені і підготовлені працівники, відповідальні за співпрацю із ЗМІ, інформування громадськості про діяльність суду, розгляд справ. Передача цієї інформації має здійснюватися в умовах поваги прав і законних інтересів осіб, які є учасниками процесу, захисту конфіденційної та комерційної інформації;

5.2. Судам необхідно ефективно використовувати сучасні технології задля забезпечення відкритості системи кримінального правосуддя та забезпечення доступу громадськості до інформації;

5.3. Судам необхідно забезпечити умови для здійснення відеофіксації судового розгляду у кримінальних справах. У разі відкритого судового засідання не має бути потрібен дозвіл суду або учасників судового провадження на відео- та/або аудіозапис судового розгляду та транслявання;

5.4. У кожному випадку здійснення судового розгляду має відбуватися відкрито для громадськості та ЗМІ. Залучення громадськості до судового розгляду повинно заохочуватись. Винятки можуть мати місце лише у визначених законом випадках та повинні бути вмотивовані в ухвалі суду і роз'яснені;

5.5. Судовий розгляд повинен бути повністю відкритим для представників громадських та міжнародних організацій (окрім визначених законом випадків). Органам судової влади та прокуратури необхідно ретельно вивчати та брати до уваги результати моніторингових звітів таких організацій;

5.6. Судовий розгляд повинен відбуватися виключно у залах судових засідань;

5.7. Зали судових засідань необхідно обладнати достатньою кількістю місць для забезпечення можливості участі громадськості;

5.8. Громадянам повинен гарантуватись доступ до приміщень суду з дотриманням усіх вимог безпеки. Співробітникам спеціального підрозділу судової міліції необхідно пройти спеціальну підготовку щодо поведінки з громадськістю та сприяння їх доступу до приміщень суду і судових засідань;

5.9. Будівлі суду повинні бути обладнані належним чином для доступу людей з обмеженими можливостями;

5.10. Приміщення суду повинні мати належні умови для перебування громадян та учасників процесу. Санітарно-гігієнічний стан приміщень суду повинен відповідати встановленим законодавством вимогам;

5.11. Приміщення суду повинні бути обладнані терміналами самообслуговування для сплати судового збору, а також електронними інформаційно-довідковими кіосками та інформаційними стендами;

5.12. Розклад судових засідань із зазначенням зали судового засідання необхідно розміщувати заздалегідь перед пунктом пропуску до приміщень суду та на сайті суду;

5.13. Учасники кримінального провадження в усіх випадках мають бути завчасно проінформовані про час і місце розгляду їхньої справи, П.І.Б. судді, який розглядатиме справу;

5.14. Інформація щодо професійного досвіду суддів суду повинна бути доступною на веб-сторінці та у приміщенні відповідного суду, з дотриманням вимог захисту персональних даних;

5.15. Інформація про стан і результати розгляду дисциплінарного провадження стосовно суддів, прокурорів та адвокатів має бути доступною, публічно, та регулярно оновлюватися.

Червень 2015 року.

ДЕКЛАРАЦІЯ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ У ЗАПИТАННЯХ І ВІДПОВІДЯХ

Яка мета розробки Декларації?

Приведення правозастосування у відповідність до високих національних та міжнародних стандартів задля сприяння захисту та дотриманню прав людини у кримінальному процесі.

Яке завдання розробки Декларації?

Мобілізувати та підвищити рівень поінформованості громадянського суспільства, засобів масової інформації, органів державної влади та інших зацікавлених сторін про випадки порушення законодавства, правил професійної етики та поведінки, а також кращих практик, що стосуються захисту прав людини у кримінальних справах.

Що таке Декларація?

Декларація є інструментом, який адвокати як професійна спільнота можуть використовувати, щоб заручитися підтримкою суспільства, ЗМІ, органів державної влади для подолання перешкод на шляху виконання своїх професійних обов'язків. Декларація не є юридичним чи науковим документом (яких сьогодні існує чимало). Це новий унікальний документ, який відображає бачення адвокатів щодо того, як повинна функціонувати система кримінального правосуддя. Декларація розроблена першочергово не для правничої аудиторії.

Чому Декларація є необхідною?

Щоденна практика в системі кримінального правосуддя занадто часто засвідчує порушення вимог національного законодавства та міжнародних стандартів. Зусилля, направлені на зміну такої ситуації за допомогою внесення законодавчих змін та здійснення інституційних реформ, не досягають оптимальних результатів і є доволі повільними. В інформаційному полі позиція адвокатів з даного питання також відображена не належним чином. Адвокатам необхідно інформувати суспільство і мобілізувати ключових зацікавлених осіб з метою покращення практики застосування законодавства на місцях та недопущення порушень прав людини.

Хто брав участь у розробці Декларації?

Розробка Декларації являла собою робочий процес.

Початковий / поточний текст Декларації став результатом консультативного обміну думками та проведення низки заходів у різних регіонах України протягом останнього року. Розробка Декларації відбувалася:

- під егідою НААУ;
- за участю інших професійних об'єднань адвокатів (ААУ, АПУ, САУ);
- шляхом залучення провідних адвокатів, експертів, представників громадських організацій тощо;
- підтримки Проекту ЄС «Підтримка реформ у сфері юстиції в Україні».

Яка цільова аудиторія Декларації?

- суспільство в цілому,
- засоби масової інформації,
- організації громадянського суспільства,
- органи державної влади,
- всі зацікавлені сторони, які сприяють утвердженню

прав людини та належному функціонуванню системи кримінального правосуддя.

В яких цілях можна використовувати Декларацію?

Декларація розроблена та впроваджується для досягнення таких цілей:

- щоб привернути увагу до випадків порушення законодавства, які мають місце в системі кримінального правосуддя та стосуються порушення прав людини;
- з метою мобілізації засобів реагування на порушення професійних прав та гарантій діяльності адвокатів та прав їх клієнтів;
- з просвітницькою метою, для висвітлення необхідних реформ в системі кримінального правосуддя;
- для визначення кола проблемних питань, які потребують врегулювання із іншими органами у сфері юстиції (судами, органами прокуратури, правоохоронними органами) та спрямовані на досягнення змін у правозастосовній практиці;
- в цілях формування узгоджених пропозицій до проектів законів та інших нормативно-правових актів у сфері кримінального судочинства;
- для зміцнення адвокатської професії загалом;
- щоб зацікавити міжнародних партнерів та донорів у підтримці ключових реформ.

З чого складався план розробки і затвердження Декларації?

I. Етап

Тривав з червня 2014 року по лютий 2015 року та включав в себе проведення круглих столів з обговорення застосування Кримінального процесуального кодексу з метою вивчення проблем, які виникають в учасників кримінального провадження. Учасниками круглих столів стали адвокати, прокурори та судді.

II. Етап.

Серія консультацій з адвокатами по всій Україні протягом березня — червня 2015 р.

Другий етап включав підготовку проекту тексту «Декларації щодо захисту прав людини у кримінальному провадженні» та його погодження і обговорення із адвокатами. Обговорення тексту Декларації проводилося в 12 регіонах України за куцшовим принципом.

III. Етап.

Офіційне представлення Декларації 24 червня 2015 р.

Чи можна вносити зміни до тексту Декларації після її офіційного представлення?

Поточний текст Декларації відображає проблемні питання практики правозастосування, які турбують адвокатів сьогодні. Дана редакція Декларації може доповнюватися, редагуватися у ході її імплементації.

Якими будуть подальші кроки після офіційного представлення Декларації 24 червня 2015 р.?

Всі заходи по будуть організовані у відповідності до визначених шляхів імплементації Декларації (див. третю сторінку обкладинки).

Шляхи імплементації Декларації щодо захисту прав людини у кримінальному провадженні

I. Розвиток зовнішніх зв'язків адвокатів, регіональних органів адвокатського самоврядування із засобами масової інформації та громадськими організаціями задля інформаційного висвітлення, моніторингу та усунення випадків порушення прав людини у кримінальному провадженні.

II. Розвиток відкритого діалогу між суддями, прокурорами, слідчими та адвокатами задля дотримання змагальності кримінального процесу, рівності сторін та однакового застосування закону.

III. Підвищення професійної етики та поведінки адвокатів, суддів, працівників прокуратури та інших правоохоронних органів задля превенції порушень прав людини у кримінальному провадженні.

IV. Напрацювання дієвих механізмів захисту прав людини у кримінальному провадженні та механізмів захисту прав адвокатів і гарантій адвокатської діяльності, що включатимуть заходи по відновленню прав, порушених неправомірними діями і невідворотності відповідальності особи, яка вчинила правопорушення.

V. Розроблення пропозицій і рекомендацій до проектів законів та інших нормативно-правових актів у сфері кримінального судочинства.

Декларація щодо захисту прав людини у кримінальному провадженні є узагальненням вимог та пропозицій тисяч адвокатів з приводу того, яких змін потребує сучасне кримінальне судочинство в Україні. Основну їх частину було напрацьовано в ході більш як тридцяти відкритих заходів упродовж 2014 року. Початковий проект Декларації переглядався під час проведення низки обговорень з практикуючими адвокатами в різних регіонах України навесні 2015 року, а також через електронні джерела. Декларація висвітлює ситуації, за яких кримінальне провадження відхиляється від закону настільки, що перешкоджає реалізації професійних прав адвокатів та порушує загальнолюдські права їхніх клієнтів. Отже, Декларація являє собою інструмент для втілення змін в руках адвокатської спільноти.

Декларація не є юридичним чи науковим документом та розроблена адвокатами для того, щоб привернути увагу суспільства до найбільш поширених звичаїв порушення кримінального процесуального законодавства, і врешті - сприяти їх викоріненню.

